

УДК 331.108

Х.Ф.Агавердієва

Харківський національний економічний університет

Світові демографічні тенденції як передумова пенсійних реформ .

Анотація. У статті зроблено аналіз демографічних процесів в економічно розвинутих країнах пов'язаних з реформуванням пенсійної системи України та зроблено висновки щодо можливості врахування світових тенденцій при впровадженні пенсійної реформи.

Аннотация. В статье сделан анализ демографических процессов в экономически развитых странах связанных с реформированием пенсионной системы Украины и сделаны выводы относительно возможности учета мировых тенденций по внедрению пенсионной реформы.

Annotation. The article made an analysis of demographic processes in economically developed countries related to reform the pension system of Ukraine and draw conclusions about the possibility of taking into account global trends on the implementation of pension reform.

Ключові слова: реформування пенсійної системи, соціальна відповідальність, демографічні процеси, економічна криза.

Реформування в Україні пенсійної системи супроводжується важкою ситуацією як в економічній сфері, так і в соціальній, трудовій, правовій, політичній. «У проведенні пенсійної реформи, як і багатьох інших, Україна суттєво відстає від наших сусідів, яка ці реформи провели наприкінці 1990-х – початку 2000-х років» – відзначає Н. Холод [5]. Все це жодним чином не сприяє більш скорішому реформуванню пенсійної системи. За такої ситуації, яка ще й ускладнюється тяжкою демографічною кризою та низьким рівнем життя, впровадження системи добровільних пенсійних заощаджень потребує прийняття більш рішучих та негайних мір.

Фінансово-економічні засади соціальної проблематики в цілому та пенсійної зокрема висвітлені в наукових працях вітчизняних вчених-економістів: М.Гайдуков[1], С.Гончарова[2], Г.Назарова[2], М.Свенціцкі[4], О.Тарасенко[2], Н.Холод[5], та ін. Разом з тим, аналіз опублікованих робіт показує, що проблеми пенсійного забезпечення в Україні потребують подальшого дослідження та удосконалення механізму його функціонування.

На сьогоднішній день, невідкладним обов'язком держави є розв'язання соціальних проблем суспільства, у тому числі й проблем пенсійного забезпечення. Важливо відзначити, що державна система пенсійного забезпечення не повинна повністю фінансуватися за рахунок держави. В цій системі держава лише повинна встановлювати відповідне законодавство, надавати соціальному і пенсійному забезпеченню обов'язковий характер та регулювати діяльність його органів. В даний час фінансування системи пенсійного забезпечення базується на внесках працюючих та роботодавців, доходів від інвестування вільних коштів і субсидій держави. Частка кожного із цих джерел в багатьох країнах світу різна, але в деяких з них, таких як (США, Японія, ФРН, Франція, Італія, Іспанія, Австрія, Бельгія) відрахування працюючих і роботодавців становить приблизно 70-80-% всіх надходжень у фонди.[1]. Г. Назарова відзначає, що «в умовах економічного і демографічного підйому, характерного для кінця 19 століття – 70-80-х років 20 століття, перерозподільна система була ефективною й економічно виправданою. За рахунок постійного росту кількості платників і збільшення їх сукупних доходів вдавалося підтримувати відносно високий рівень соціальних виплат. Однак, зміни, що поступово відбувалися в соціумі економічно розвинених країн в другій половині 20 століття, поступово привели перерозподільну систему до кризи» [2].

Отже, головними факторами, які сприяють необхідності реформування пенсійної системи є низький рівень народжуваності та збільшення тривалості періоду навчання, оскільки вони призводять до зменшення контингенту працюючих. Не менш важливим фактором є зростання очікуваної тривалості життя, яке сприяє збільшенню контингенту пенсіонерів. В сукупності зазначені фактори, за думкою фахівців Аналітично-дослідного центру Блакитної стрічки, є «об'єктивним фактором посилення навантаження на пенсійну систему» [4, С. 10]. Низький рівень народжуваності, який зараз є характерним не тільки для України, а й для більшості розвинутих країн світу, призводить до звуженого відтворення поколінь, коли кожне наступне покоління дітей за чисельністю менше покоління своїх батьків та депопуляції населення. Що стосується збільшення тривалості навчання, обумовленого поступовим переходом до економіки знань та інформатизації суспільства, то це призводить, за думкою фахівців Аналітично-дослідного центру Блакитної стрічки, «до подовження періоду дитинства і більш пізнього виходу на ринок праці» [4, С. 10]. Зростання очікуваної тривалості життя прямим чином призводить до збільшення частки осіб старшого віку в структурі населення [4, С. 10].

Світові демографічні тенденції дозволяють розробити прогноз (таблиця) та зробити економічні розрахунки, які свідчать про наступне: якщо діючу систему не змінити, то в майбутньому з'являться дуже високі ризики того, що пенсійних внесків працюючих людей не буде достатньо для того, щоб забезпечувати виплату пенсій пенсіонерам [3].

Світові демографічні тенденції (прогноз) [3]

(чисельність населення в 1995 р. = 100)

Чисельність населення	1995	2000	2010	2020	2030	2050
США населення	100,0	104,8	113,0	119,8	124,7	172,2
демографічне навантаження	19,2	19,0	20,4	27,6	36,8	38,4
Японія населення	100,0	101,3	102,2	100,6	97,6	91,6
демографічне навантаження	20,3	24,3	33,0	43,0	44,5	54,0
Германія населення	100,0	100,0	97,2	94,2	90,6	81,2
демографічне навантаження	22,3	23,8	30,3	35,4	49,2	51,9
Франція населення	100,0	102,2	104,9	106,9	107,8	106,1
демографічне навантаження	22,1	23,6	24,6	32,3	39,1	43,5
Італія населення	100,0	100,1	98,2	95,3	91,9	82,6
демографічне навантаження	23,8	26,5	31,2	37,5	48,3	60,0
Великобританія населення	100,0	101,0	102,2	103,5	103,9	102,0
демографічне навантаження	24,3	24,4	25,8	31,2	38,7	41,2
Канада населення	100,0	105,0	113,2	119,7	123,1	122,7
демографічне навантаження	17,5	18,2	20,4	28,4	39,1	41,8
Швеція населення	100,0	101,8	103,8	105,7	107,0	107,0
демографічне навантаження	17,4	26,9	29,1	35,6	39,4	38,6
Україна населення	100,0	95,7	89,1	85,2	81,0	72,7
демографічне навантаження, %: (65 і старше) / (15-64)	20,6	20,3	22,3	24,8	30,0	38,7
населення пенсійного віку (55+/60+) / населення працездатного віку (16-54/59)	40,4	41,6	40,5	49,1	53,1	72,1

Якщо не проводити реформування пенсійної системи та залишити чину межу пенсійного віку, то чисельність пенсіонерів за віком та їх частка у загальній кількості пенсіонерів повільно, але неухильно буде зростати. Фахівці Аналітично-дослідного центру Блакитної стрічки зробили наступні розрахунки «упродовж 2010-2050 рр. кількість пенсіонерів збільшиться на 0,9 млн. осіб (майже весь цей приріст буде забезпечено

збільшенням кількості пенсіонерів за віком) і досягне 14,6 млн. осіб. Тобто кількість пенсіонерів буде на чверть більшою, ніж кількість платників пенсійних внесків» [4, С. 11].

На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що вже у 2025 р. кількість пенсіонерів зрівняється з кількістю платників внесків [4, С. 12], отже дефіцит Пенсійного фонду неминучий та необхідність реформування пенсійної системи не викликає сумнівів.

Крім того, криза пенсійної системи пов'язана і з рядом інших, більш глибоких причин, серед яких слід виокремити:

- 1) інфляційні процеси;
- 2) структурні й інституціональні зміни в економіці;
- 3) загальне соціальне “розслаблення” у суспільстві, яке виражається в тому, що сьогодні середньостатистичний житель розвиненої країни більш інфантильний – він звик до того, що в будь-якому випадку суспільство забезпечить йому визначений рівень існування;
- 4) перерозподіл соціальної відповідальності цілком на державу, оскільки, якщо раніше люди в старості значною мірою розраховували на свої сили, допомогу дітей, присадибне господарство, то сьогодні ситуація змінилась і наше населення з притаманним йому менталітетом вважає що за все повинна відповідати держава [2].

Таким чином, суспільство найбільш розвитих країн світу прийшло до необхідності реформи системи обов'язкового пенсійного забезпечення.

Висновок. Зростання потреби в соціальному захисті відбувається в періоди загострення економічних та демографічних проблем і соціальної напруженості в суспільстві. Залежно від економічних умов, демографічної ситуації та розмаху суспільних рухів у різних країнах на певних етапах, держава повинна брати на себе вирішення тих або інших проблем соціального захисту населення, стабілізації суспільного розвитку. Тому реформування пенсійної системи в Україні залежить від створення

належних умов взаємовигідного для усіх верств населення соціального контракту у сфері пенсійного забезпечення при врахуванні тенденцій у демографічних процесах.

Література:

1. Гайдуков М.Н. Корпоративная пенсия: достойное завершение карьеры Экономика России. XXI век. М., 2003. 10.
2. Назарова Г.В. Нова пенсійна система в Україні : наукове видання / Г.В. Назарова, С.Ю. Гончарова, О. О. Тарасенко. – Харків : Ксилон, 2008. – 228 с.
3. Пенсійна реформа в Україні. – Режим доступа: <http://pension.kiev.ua/>
4. Свенціцкі М. Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні: прогноз – 2050 / М. Свенціцкі, Л. Ткаченко, І. Чапко. - К.: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010.-72 с.
5. Холод Н. Економіст Назар Холод про пенсійну реформу в Україні. – Режим доступа: <http://www.voanews.com/>